

colloquium-journal

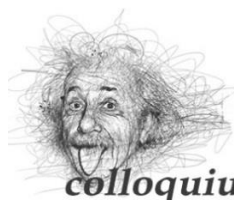
ISSN 2520-6990

Międzynarodowe czasopismo naukowe

Medical sciences
Technical sciences
Historical sciences
Philological sciences
Agricultural sciences
Pedagogical sciences
Geographical sciences
Physical education and sports

№21(73) 2020

Część 1

colloquium-journal

ISSN 2520-6990

ISSN 2520-2480

Colloquium-journal №21 (73), 2020

Część 1

(Warszawa, Polska)

Redaktor naczelny - **Paweł Nowak**
Ewa Kowalczyk

Rada naukowa

- **Dorota Dobija** - profesor i rachunkowości i zarządzania na uniwersytecie Koźmińskiego
- **Jemielniak Dariusz** - profesor dyrektor centrum naukowo-badawczego w zakresie organizacji i miejsc pracy, kierownik katedry zarządzania Międzynarodowego w Ku.
- **Mateusz Jabłoński** - politechnika Krakowska im. Tadeusza Kościuszki.
- **Henryka Danuta Stryczewska** – profesor, dziekan wydziału elektrotechniki i informatyki Politechniki Lubelskiej.
- **Bulakh Iryna Valerievna** - profesor nadzwyczajny w katedrze projektowania środowiska architektonicznego, Kijowski narodowy Uniwersytet budownictwa i architektury.
- **Leontiev Rudolf Georgievich** - doktor nauk ekonomicznych, profesor wyższej komisji atestacyjnej, główny naukowiec federalnego centrum badawczego chabarowska, dalekowschodni oddział rosyjskiej akademii nauk
- **Serebrennikova Anna Valerievna** - doktor prawa, profesor wydziału prawa karnego i kryminologii uniwersytetu Moskiewskiego M.V. Lomonosova, Rosja
- **Skopa Vitaliy Aleksandrovich** - doktor nauk historycznych, kierownik katedry filozofii i kulturoznawstwa
- **Pogrebnaya Yana Vsevolodovna** - doktor filologii, profesor nadzwyczajny, stawropolski państwowy Instytut pedagogiczny
- **Fanil Timeryanowicz Kuzbekov** - kandydat nauk historycznych, doktor nauk filologicznych. profesor, wydział Dziennikarstwa, Bashgosuniversitet
- **Kanivets Alexander Vasilievich** - kandydat nauk technicznych, docent wydziału dyscypliny inżynierii ogólnej wydziału inżynierii i technologii państwowej akademii rolniczej w Połtawie
- **Yavorska-Vitkovska Monika** - doktor edukacji, szkoła Kuyavsky-Pomorski w Bydgoszczy, dziekan nauk o filozofii i biologii; doktor edukacji, profesor
- **Chernyak Lev Pavlovich** - doktor nauk technicznych, profesor, katedra technologii chemicznej materiałów kompozytowych narodowy uniwersytet techniczny Ukrainy „Politechnika w Kijowie”
- **Vorona-Slivinskaya Lyubov Grigoryevna** - doktor nauk ekonomicznych, profesor, St. Petersburg University of Management Technologia i ekonomia
- **Voskresenskaya Elena Vladimirovna** doktor prawa, kierownik Katedry Prawa Cywilnego i Ochrony Własności Intelektualnej w dziedzinie techniki, Politechnika im. Piotra Wielkiego w Sankt Petersburgu
- **Tengiz Magradze** - doktor filozofii w dziedzinie energetyki i elektrotechniki, Georgian Technical University, Tbilisi, Gruzja
- **Usta-Azizova Dilnoza Ahrarovna** - kandydat nauk pedagogicznych, profesor nadzwyczajny, Tashkent Pediatric Medical Institute, Uzbekistan

    SlideShare

INDEX
INTERNATIONAL

COPERNICUS

НАУЧНАЯ ЭЛЕКТРОННАЯ
БИБЛИОТЕКА
LIBRARY.RU

«Colloquium-journal»

Wydrukowano w «Chocimska 24, 00-001 Warszawa, Poland»

E-mail: info@colloquium-journal.org

<http://www.colloquium-journal.org/>

CONTENTS

GEOGRAPHICAL SCIENCES

Мартинюк В.О., Залеський І.І., Зубкович І.В.

ГЕОЕКОЛОГІЧНИЙ МОНІТОРИНГ ОЗЕР ЗОНИ ПОТЕНЦІЙНОГО ТЕХНОГЕННОГО ВПЛИВУ КАР'ЕРУ
«ХОТИСЛАВСЬКИЙ» (НА ПРИКЛАДІ ОЗЕРА СВЯТЕ, ВОЛИНСЬКЕ ПОЛІССЯ) 5

Martyniuk V.O., Zaleskyi I.I., Zubkovych I.V.

THE GEOECOLOGICAL MONITORING OF LAKES OF THE ZONE OF POTENTIAL TECHNOGENIC IMPACT OF THE
«KHOTYSLAVSKYI» QUARRY (ON THE EXAMPLE OF SVIATE LAKE, VOLYN POLESIA) 5

HISTORICAL SCIENCES

Хрящевська Л.М.

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ПІДХОДИ ДО ВИВЧЕННЯ КУЛЬТУРОГЕНЕЗУ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ 14

Hryashchevskaya L. M.

THEORETICAL AND METHODOLOGICAL APPROACHES TO THE STUDY
OF CULTUROGENESIS OF THE UKRAINIAN PEOPLE 14

MEDICAL SCIENCES

Вишневская А.А., Шнайдер С.А.

МЕТАБОЛИЗМ КОСТНОЙ ТКАНИ В ДИНАМИКЕ ПРИ ЛЕЧЕНИИ ГЕНЕРАЛИЗОВАННОГО
ПАРОДОНТИТА ПЛАЗМОГЕЛЕМ И ГИАЛУРОНОВОЙ КИСЛОТОЙ В ЭКСПЕРИМЕНТЕ У КРЫС 19

Vishnevskaya A.A., Schneider S.A.

METABOLISM OF BONE TISSUE IN DYNAMICS IN TREATMENT OF GENERALIZED PERIODONTITIS WITH
PLASMOGEL AND HYALURONIC ACID IN EXPERIMENT ON RATS 19

AGRICULTURAL SCIENCES

Hnatiuk O.

ECONOMIC EFFICIENCY OF GROWING THE PLANTING STOCK OF COMMON YEW (TAXUS BACCATA L.) 24

Иванов В.Н., Ахромеева Н.А.

ОБРЕЗКА И ОСНОВНЫЕ ЗЕЛЕННЫЕ ОПЕРАЦИИ, ПРОИЗВОДИМЫЕ
НА ЧЕРЕШНЕ В ПРИКУБАНСКОЙ ЗОНЕ САДОВОДСТВА 29

Ivanov V.N., Akhromeeva N.A.

CROPPING AND BASIC GREEN OPERATIONS ON THE CHERRY TREE
IN THE KUBAN AREA OF HORTICULTURE 29

Иванов В.Н., Ахромеева Н.А.

ОИДИУМ ВИНОГРАДА. ОПИСАНИЕ, ПРОФИЛАКТИКА, МЕТОДЫ БОРЬБЫ 30

Ivanov V.N., Akhromeeva N.A.

THE OIDIUM OF THE GRAPES. DESCRIPTION, PREVENTION, METHODS OF STRUGGLE 30

Макуха О. В.

ФІТОСАНІТАРНИЙ МОНІТОРИНГ *TUTA ABSOLUTA* MEYR. В ХЕРСОНСЬКІЙ ОБЛАСТІ 32

Makukha O. V.

PHYTOSANITARY MONITORING OF *TUTA ABSOLUTA* MEYR. IN THE KHERSON REGION 32

Вожегова Р.А., Мельніченко Г.В.

ПЕРСПЕКТИВИ СТВОРЕННЯ СЕЛЕКЦІЙНОГО МАТЕРІАЛУ РИСУ ПОСІВНОГО УКРАЇНСЬКОЇ СЕЛЕКЦІЇ 35

Vozhegova R.A., Melnichenko G.V.

PROSPECTS FOR BREEDING MATERIALS TO RICE POSIVNOGO UKRAINSKO SELEKTSIY 35

TECHNICAL SCIENCES

Антохин Е.А., Кашин И.А., Москвитина Е.В.

ПЕРСПЕКТИВЫ ПРИМЕНЕНИЯ ЛЕГКОГО ИНЖЕНЕРНОГО РОБОТА ИЗ СОСТАВА МКРС «КУНГАС» ДЛЯ РЕШЕНИЯ ЗАДАЧ ГУМАНИТАРНОГО РАЗМИНИРОВАНИЯ 40

Antokhin E.A., Kashin I.A., Moskvitina E.V.

PROSPECTS OF APPLICATION OF A LIGHT ENGINEERING ROBOT FROM THE COMPOSITION OF MKRS "KUNGAS" FOR SOLVING THE PROBLEMS OF HUMANITARIAN MINING 40

Никифоров Д.В., Станкевич В.М.

ВОЗМОЖНОСТИ ПРОИЗВОДСТВА ПАСТИЛЬНОЙ ПРОДУКЦИИ ДЛЯ ПОСТНОГО ПИТАНИЯ 44

Nikiforov D.V., Stankevich V.M.

POSSIBILITIES OF PRODUCTION OF PASTILLE PRODUCTS FOR LEAN FOOD 44

Никифоров Д.В., Станкевич В.М.

АНАЛИЗ ВЛИЯНИЯ ТЕХНОЛОГИЧЕСКИХ ФАКТОРОВ НА КАЧЕСТВО КОНДИТЕРСКИХ МАСС 47

Nikiforov D.V., Stankevich V.M.

ANALYSIS OF THE INFLUENCE OF TECHNOLOGICAL FACTORS ON THE QUALITY OF CONFECTIONERY MASSES 47

Андреев Д.М., Радченко А.Д., Чакмин И.А.

ПОВЫШЕНИЕ ТОПЛИВНОЙ ЭКОНОМИЧНОСТИ ТРАНСПОРТНОГО СРЕДСТВА 49

Andreev D.M., Radchenko A.D., Chakmin I.A.

INCREASING VEHICLE FUEL ECONOMY 49

Рассадин Н.А., Шорников Д.А., Агго С.Д.

ВЛИЯНИЕ ГРАВИТАЦИИ НА ОРГАНИЗМ ЧЕЛОВЕКА 51

Rassadkin N.A., Shornikov D.A., Aggo S.D.

INFLUENCE OF GRAVITATION ON THE HUMAN BODY 51

PHYSICAL EDUCATION AND SPORTS

Мендот ЭллаЭ., Мендот И.Э., Мендот ЭммаЭ., Мендот Э.В.

ЭТНОКУЛЬТУРНАЯ ИГРА «РУССКАЯ ЛАПТА» В МЛАДШИХ КЛАССАХ 53

Mendot Ella E., Mendot I.E., Mendot Emma E., Mendot E.V.

ETHNO-CULTURAL GAME OF "RUSSIAN LAPTA" IN ELEMENTARY GRADES 53

Цеева Н.А., Чунтыжева З.И., Чувакин А.Л., Сидоров В.И.

ЛЕЧЕБНАЯ ФИЗИЧЕСКАЯ КУЛЬТУРА В ВЫСШЕМ УЧЕБНОМ ЗАВЕДЕНИИ 56

Tseeva N.A., Chuntzheva Z.I., Chuvakin A.L., Sidorov V. I.

THERAPEUTIC PHYSICAL CULTURE IN HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS 56

Цеева Н.А., Корохова Н.А., Тхакумачева Ю.Б., Золотцева Е.В.

ФОРМИРОВАНИЕ КУЛЬТУРЫ ЗДОРОВОГО И БЕЗОПАСНОГО ОБРАЗА ЖИЗНИ СТУДЕНТОВ СПЕЦИАЛЬНОЙ МЕДИЦИНСКОЙ ГРУППЫ 58

Tseeva N.A., Korohova N.A., Thakumacheva Yu.B., Zolotseva E.V.

FORMATION OF SAFETY CULTURE AT PRACTICAL CLASSES ON PHYSICAL CULTURE UNIVERSITY STUDENTS 58

Цеева Н.А., Корохова Н.А., Шишхова А.П., Ушхо Ю.Д.

ФИЗИЧЕСКИЕ УПРАЖНЕНИЯ ПРИ НАРУШЕНИЯХ ОПОРНО-ДВИГАТЕЛЬНОГО АППАРАТА 60

Tseeva N.A., Korohova N.A., Shishhova A. P., Ushkho Y.D.

PHYSICAL EXERCISES FOR DISORDERS OF THE MUSCULOSKELETAL SYSTEM 60

PHILOLOGICAL SCIENCES

Хоміченко В.В.

СИНТАКСИЧНІ ЗАСОБИ ЕКСПЛІКАЦІЇ СУБ'ЄКТІВ ПОЛІФОНІЧНОЇ НАРАЦІЇ 62

Khomichenko V.V.

SYNTACTICAL MEANS OF EXPLICATION OF THE SUBJECTS OF POLYPHONIC NARRATION 62

PEDAGOGICAL SCIENCES

Баянова А.Р.

ОСОБЕННОСТИ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ПРЕПОДАВАТЕЛЯ
ВЫСШЕЙ ШКОЛЫ В ЭПОХУ ПОСТМОДЕРНА 64

Bayanova A.R.

PECULIARITIES OF PROFESSIONAL ACTIVITY OF A TEACHER
OF HIGHER SCHOOL IN THE EPOCH OF POSTMODERN 64

Ключникова И.Ф.

ПСИХОЛОГИЯ СЕМЕЙНЫХ ОТНОШЕНИЙ В ФОРМИРОВАНИИ ЛИЧНОСТИ РЕБЕНКА 66

Klyuchnikova I.F.

THE PSYCHOLOGY OF FAMILY RELATIONS IN THE FORMATION OF THE CHILD'S PERSONALITY 66

Полякова М.В.

«ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ АВТОМАТИЗМЫ» – ОСНОВА ОБЩЕПЕДАГОГИЧЕСКИХ КОМПЕТЕНЦИЙ 68

Polyakova M.V.,

"PEDAGOGICAL AUTOMATION" - THE BASIS OF GENERAL PEDAGOGICAL COMPETENCES 68

Ситюк Р.О.

КОМПЕТЕНЦІЇ ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ
ЯК ОРГАНІЗАТОРА ДОСЛІДНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ШКОЛЯРІВ. 73

Sytiuk R. O.

COMPETENCIES OF PRIMARY SCHOOL TEACHERS AS AN ORGANIZER OF PUPIL'S RESEARCH ACTIVITIES 73

Тукова Е.А.

АНАЛИЗ РЕЗУЛЬТАТИВНОСТИ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ОНЛАЙН-ПЛАТФОРМ В УСЛОВИЯХ ПАНДЕМИИ
КОРОНАВИРУС В ВЫСШИХ УЧЕБНЫХ ЗАВЕДЕНИЯХ 75

Tukova E. A.

AN ANALYSIS OF THE EFFECTIVENESS OF USING ONLINE PLATFORMS
IN A PANDEMIC CORONAVIRUS IN HIGHER EDUCATION 75

HISTORICAL SCIENCES

УДК 94(477)

Хрящевська Л. М.*кандидат історичних наук, доцент кафедри історії Миколаївський національний університет імені
В. О. Сухомлинського,*ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2611-0817>DOI: [10.24411/2520-6990-2020-12107](https://doi.org/10.24411/2520-6990-2020-12107)**ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ПІДХОДИ ДО ВИВЧЕННЯ КУЛЬТУРОГЕНЕЗУ
УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ****Hryashchevskaya L. M.***candidate of historical sciences, associate professor of department to history, Mykolaiv national university
to the name of V. O. Sukhomlynskyho*ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2611-0817>**THEORETICAL AND METHODOLOGICAL APPROACHES TO THE STUDY OF
CULTUROGENESIS OF THE UKRAINIAN PEOPLE****Анотація.**

З'ясовано сучасні теоретико-методологічні підходи до вивчення традиційної культури українців вітчизняними дослідниками. Висвітлено наукові засади й методологічні принципи культурно-історичної школи та етапні моменти у розвитку етнологічних та фольклористичних досліджень у Харківському університеті

Abstract.

Modern theoretical and methodological approaches to the study of traditional Ukrainian culture by domestic researchers are clarified. Scientific principles and methodological principles of cultural and historical school and milestones in the development of ethnological and folklore research at Kharkiv University are highlighted

Ключові слова: *традиційна культура, фольклористичні дослідження, духовна культура, спадщина, міфологія, методологія, діяльність, спадщина, праці*

Keywords: *traditional culture, folklore research, spiritual culture, heritage, mythology, methodology, activities, heritage, works*

У Західній Європі глибоке наукове опрацювання пам'яток духовної культури європейських народів розпочалося у 20-40-і роки XIX століття, з формуванням німецької міфологічної школи. Це дало потужний поштовх розвитку етнологічного знання у більшості країн Європи, у тому числі й у тих, що входили до складу Російської імперії.

З другої половини XIX ст. для українських учених відкрилися широкі можливості для знайомства зі здобутками європейської науки. Величезну роль у цьому відіграло затвердження у 1863 р. нового університетського статуту, який закріпив спеціалізацію наук, а також запровадив чітку структуру підготовки науково-педагогічних кадрів для вищих навчальних закладів. Як зазначає Г. Баженова, дана система спиралася на підготовку фахівців як у російських так, і в зарубіжних університетах. Школою підготовки майбутніх професорів спочатку були виключно закордонні університети, однак з часом відрядження до них почали надавати лише тим дослідникам, яким зарубіжні архіви та бібліотеки були необхідні для роботи над магістерськими та докторськими дисертаціями [1, с. 51]. Незважаючи на певні недоліки, система професорських стипендіатів виправдала себе й дозволила суттєво підвищити науковий рівень університетів Російської імперії. Не меншу роль відіграла й можливість для українських учених брати участь у міжнародних

конференціях та конгресах за межами Російської імперії, а також знайомство зі здобутками європейських науковців, працями яких комплектувалися бібліотеки найбільших університетів.

З самого початку розвитку етнології в Україні, проблематика традиційної духовної культури й, насамперед, усної народної творчості, привертала найбільшу увагу науковців. Перші кроки у напрямку наукового вивчення фольклорно-етнографічної спадщини українського народу були зроблені ще до середини XIX ст. М. Максимовичем [2, с. 233], І. Срезневським, П. Кулішем. Незважаючи на те, що самі вони ухилялися від теоретичного опрацювання пам'яток народної творчості, їхня діяльність щодо збирання та публікації джерел поставила питання про інтерпретацію, з'ясування походження народних світоглядних уявлень тощо.

Одним із перших вітчизняних дослідників, які розпочали застосування сучасних теоретико-методологічних підходів до вивчення традиційної культури українців був Микола Костомаров (1817-1885), праці якого становлять цілу епоху в українській історичній науці. Освіту учений здобув на історико-філологічному факультеті Харківського університету, де його учителем був І. Срезневський. Це значною мірою визначило коло наукових зацікавлень М. Костомарова, одна з найважливіших праць якого присвячена релігійно-міфологічним

уявленням слов'ян. Інтерпретація ученим фольклорно-етнографічних джерел представлена також у роботах «Про історичне значення малоруських народних пісень», «Деякі слова про слов'яно-руську міфологію в язичницькому періоді, переважно у зв'язку з народною поезією», які неодноразово перевидавалися, у тому числі у складі окремої збірки [3, с. 167]. Для з'ясування етнопсихологічних поглядів М. Костомарова та його бачення процесу етногенезу виключне значення має стаття «Дві руські народності» [4, с. 33], яка мала неабиякий вплив на розвиток української історичної науки, а також робота «Про відношення руської історії до географії та етнографії» [5, с. 353].

Дослідники вбачають у науковому світогляді М. Костомарова суттєвий вплив ідей романтизму та культурно-історичної школи, яка сформувалася у європейському літературознавстві до середини XIX ст. на основі принципів позитивізму та філософії І. Гердера (1744-1803). Засновником даної школи вважається французький філософ і літературознавець І. Тен, який активно запроваджував принцип детермінізму й генетичний підхід до художніх творів.

Згідно положень культурно-історичної школи, на формування твору впливають насамперед зовнішні фактори - раса (вроджений національний темперамент), середовище (природа, клімат, соціальні обставини), а також історичний момент (досягнутий рівень культури, традиція). Дослідницькі принципи культурно-історичної школи відбилися насамперед у дисертації М. Костомарова «Про історичне значення російської народної пісні» (1843). Л. Підгорна, дослідниця методології фольклористичних праць М. Костомарова, зазначає, що український учений сформулював наукові засади й методологічні принципи культурно-історичної школи набагато раніше, ніж засновник даної школи І. Тен, хоча вони і не були на той час такою системою, яку пізніше проголосив французький філософ [6]. Я. Козачок зазначає, що М. Костомаров спирався на розуміння духовної культури нації як головного вияву її самодостатності й загалом першим сформулював науковий погляд на націю як духовну спільноту [7].

Основною працею М. Костомарова є «Слов'янська міфологія», в основу якої було покладено курс лекцій ученого [8, с. 134]. Наявні у цій праці методологічні принципи та їх зв'язок з європейською наукою докладно проаналізовано у дисертаційному дослідженні Л. Підгорної, з висновками якої можна в цілому погодитися. Зокрема, дослідниця вбачає у «Слов'янській міфології» певний відступ від ідей позитивізму, які надихали М. Костомарова у попередніх публікаціях. Методологія зазначеної праці витримана в параметрах досліджень братів Грімм, чеського дослідника слов'янських міфів І. Гануша, а також П. Шафарика. М. Костомаров застосовує той же саме мовознавчий підхід до реконструкції міфу, підкріплений прикладами етнографічного характеру, порівнює слов'янські міфи з ведійською міфологією. Засадничим твердженням міфологічної доктрини М. Костомарова,

як зазначає Л. Підгорна, було те, що слов'янська міфологія має дохристиянське походження. Головні її уявлення, які ґрунтувалися на народних анімістично-магічних віруваннях, слід розглядати в контексті міфологічних уявлень інших народів. Водночас, слов'янська міфологія, не мала або не зберегла такої чіткої системи, як наприклад, антична, іранська чи німецька, адже була практично знищена християнством. На думку Л. Підгорної, історичне значення діяльності М. Костомарова в галузі дослідження міфології полягає в тому, що він першим увів у науковий обіг систему міфологічних поглядів українців, виступив фундатором міфологічної школи в українській та російській фольклористиці. М. Костомарову вдалося довести важливість народних пісень не як достовірного фактичного матеріалу, а джерела для розкриття народного світосприйняття, духу народу, сформованого історичними обставинами й суспільними умовами його тривалого буття [9, с. 147].

Етапним моментом у розвитку етнологічних та фольклористичних досліджень у Харківському університеті стала діяльність Олександра Потебні, у науковій спадщині якого простежується синтез натурміфологічних та еволюціоністських підходів. Фольклористично-етнографічні праці дослідника на сьогоднішній день видані окремими збірками.

Неабияку важливість має основна мовознавча робота О. Потебні, присвячена проблемі походження мови, адже у ній найповніше розкрито науковий світогляд дослідника.

Засновник Харківської громади, лінгвіст європейського рівня, мислитель і поет, О. Потебня є безумовно однією з найпомітніших фігур української та російської науки XIX ст. Британський дослідник українського походження Н. Левчук-Керечук називає О. Потебню одним із трьох найбільш значущих лінгвістів Російської імперії XIX ст. Однак саме О. Потебня вважається не тільки засновником новітньої лінгвістики - харківської лінгвістичної школи, а й тим, хто визначив головні шляхи як російської, так і радянської лінгвістики.

Праці Олександра Потебні написані на високому науковому рівні, вони демонструють широку обізнаність їх автора із досягненнями світової науки.

Для розуміння теоретико-методологічних підходів О. Потебні виключне значення має його робота «Думка й мова», яка становить цілісну систему поглядів ученого на походження мови та словесності. В цілому, дана праця написана у руслі позитивістської та еволюціоністської концепції. Науковий метод, який використовує О. Потебня, передбачав застосування суто природничої класифікації явищ. «Логічно правильне судження – зазначає дослідник, - має вміщувати у собі родову ознаку (поняття загальне) й видову відмінність». О. Потебня наголошує на необхідності пошуку «внутрішньої законності» явищ. Найважливішим із загальних законів для О. Потебні є прогрес, який передбачає постійне ускладнення та удосконалення явищ, у тому числі мовних. Психологію та мову давньої людини О. Потебня порівнює з дитячою, зазначаючи, наприклад,

що давня людина дивилася на природу корисливо: «як дітям, природа подобалася їй настільки, наскільки була корисною» [10, с. 213]. При цьому, мова «людини у ранню пору дитинства» й «мова тварин» фактично ототожнюються.

Розмірковуючи над проблемою розвитку людства та людської мови, О. Потебня виходить з положення про те, що «закони душевної діяльності єдині для всіх часів і народів; не в цих законах різниця між нами й першими людьми (принаймні вірогідна різниця у будові тіла не видається нам достатньою підставою стверджувати протилежне) а в результатах їх дії». Вважаючи мову витвором народу, О. Потебня відносить закони розвитку мови до психології. «Психологія народів повинна показати можливість різноманітності національних особливостей й будови мов як наслідок загальних законів народного життя» - зауважує О. Потебня [10, с. 206].

Незважаючи на те, що О. Потебня у більшості випадків постає визначеним послідовником класичного еволюціонізму, багато положень його роботи виходять за межі цієї парадигми. Зокрема, будучи переконаним у наявності загальних законів розвитку мови, О. Потебня наголошує на тому, що нав'язати якомусь народу чужу для нього мову неможливо. Деякі з методологічних міркувань О. Потебні виглядають такими, що значно випередили свій час. Так, наприклад, дослідник вбачає у мові своєрідну систему знаків і символів, адже на його думку слово утворюється від суб'єктивного сприйняття й не є відбитком самого предмету, а його відображення у душі. «Думка, з якою колись було пов'язане слово, знову викликається у свідомості звуками цього слова, так що, наприклад, кожного разу, коли я чую ім'я відомої мені особи, мені видається знову більш або менш повно образ тієї саме особи, яку я раніше бачив, або ж певна видозміна, скорочення цього образу» [10, с. 212]. Такий підхід буде згодом сприйнятий у так званій структурній лінгвістиці, яка, у свою чергу, створила підвалини для розвитку структурної антропології та семіотичних досліджень в етнології другої половини ХХ ст.

Розглядаючи питання зародження народної поезії, О. Потебня доходить до висновку, що в основі цього явища покладена психологічна та фізіологічна потреба людини звільнити себе від схвильованості шляхом вираження словами своїх думок. Так народжується усна народна творчість, яка, будучи мистецтвом по своїй суті, має здатність до очищення думки, встановлення зв'язків між явищами тощо. Усна народна творчість й, зокрема, народна поезія є найдавнішим з усіх мистецтв: «Спочатку думка й поезія зосереджує у собі все естетичне життя народу, включає у себе зародки решти мистецтв тією мірою, що сукупність змісту, який є доступним цим останнім, першопочатково складає невиражене й неусвідомлене доповнення до слова».

Значне місце у творчій спадщині Олександра Потебні посідає міфологія, якій дослідник надавав великого значення, застерігаючи від проголошення міфів «плодом хворобливої уяви». Як зазначає І. Пяковський, особливість психолінгвістичної

концепції О. Потебні полягала у відмежуванні міфологічного і поетичного: перше ототожнює переносне значення із самим об'єктом, друге (поетична мова) характеризується умовністю перенесення, тобто метафоричністю. Лінгвістичні та фольклористичні праці О. Потебні тісно взаємопов'язані. У своїх наукових роботах О. Потебня залучав народнописанні твори для дослідження типологічно ранніх форм людського мовного розвитку. Дослідник приділяв увагу не питанням форми, а змістовній стороні фольклору, тим тонким семантичним зв'язкам, які поєднують чуттєве переживання і слово, слово і образ, внутрішню образність мови та сюжетно-мотивну будову народнописанного тексту.

В літературі доволі часто можна зустріти думку, згідно з якою погляди О. Потебні на вірування та звичай українців та інших слов'янських народів належать до міфологічної школи. Так, С. Токарев зазначає, що у працях Потебні «проводиться послідовно натур-міфологічне тлумачення етнографічного матеріалу. Наприклад, звичай покриття наведеної чи застеляння підлоги соломомою пояснюється як обрядове імітування вкривання землі снігом, обсіпання молодих кашею - символ дощу й води і т. п.» [11, с. 111].

На наш погляд з віднесенням О. Потебні до міфологічної школи можна погодитися лише до певної міри. По-перше, О. Потебня, як було показано вище, в цілому сповідував еволюціоністські та позитивістські погляди й саме з цих позицій розглядав народну поезію. По-друге, на відміну від, наприклад, Нечуя-Левицького, який в дусі натур-міфологічної концепції вбачав у міфології спосіб давньої людини осмислювати природні явища, О. Потебня бачив у народній поезії та, до певної міри, обрядовості насамперед мистецтво, в основі символізму якого було покладене естетичне почуття народу. Символізм народної міфології, у якій хвороба ототожнювалася, серед іншого, з вогнем, оскільки людина відчувала пекучий біль, а також магичні уявлення, які ґрунтувалися на міфології, О. Потебня тлумачив швидше як художню метафору, а не як засіб доннаукового пояснення. Сутність свого методу дослідник пояснює у вступному слові до роботи «Про деякі символи у слов'янській народній поезії», де причиною виникнення фольклорних символів пояснюється необхідністю відновити первинне значення слова: «Близькість основних ознак, яку видно у постійних виразах ототожнення, була й між назвами та символу й означення предмету. Калина стала дівчиною тому, що дівчина названа красною, за єдністю основного уявлення вогню - світла у словах: дівчина, красний, калина. На підставі зв'язку цих символів з іншими епічними висловами, можна назвати символами й ті предмети чи дії, які, зображуючи інші предмети й дії, жодним чином при цьому не одухотворяються. Знаючи, наприклад, що гниття позначається у мові вогнем, можна було б вогонь назвати символом гниття» [12, с. 2].

Більшою мірою натур-міфологічна концепція простежується у праці О. Потебні «Про міфічне значення деяких обрядів та повір'їв». Тут у чистому вигляді спостерігається застосування дослідником

метеорологічної гіпотези, згідно з якою міфологічні сюжети відтворюють погодні зміни та сезонні явища.

Традиції харківської школи етнологічних студій продовжував інший видатний мовознавець - Микола Сумцов. Його праці характеризуються глибиною теоретичного опрацювання та майстерним використанням фольклорно-етнографічних матеріалів. В центрі наукових зацікавлень цього дослідника перебували фольклорно-міфологічні образи та символи, зокрема в обрядовій сфері, пояснення походження яких він намагався відшукати, застосовуючи порівняльно-етнологічний метод та еволюціоністську концепцію пережитків. Чимало цінної інформації для нашого дослідження можна знайти у літературознавчих роботах ученого, присвячених прозовому та поетичному фольклору українців. М. Сумцов відомий також як автор низки історико-краєзнавчих, мистецтвознавчих та історико-біографічних досліджень [13], які, щоправда, мають лише опосередковане значення для нашої теми.

До певної міри Микола Сумцов розвивав погляди, висловлені раніше О. Потебнею. Це стосується зокрема його підходу до вивчення обрядовості як до своєрідної метафоричної мови. Так, на думку дослідника, слов'яни під час весільного обряду не використовували полин через його гіркий смак. Навпаки усього гіркого намагалися уникати, щоб гірким не було майбутнє життя молодих. Коріння традиційної обрядовості та народної творчості М. Сумцов вбачав у спільній індоєвропейській спадщині. Більше того, дослідник вважав, що зрозуміти значення тих чи інших елементів духовної культури неможливо без звернення до порівняльного методу: «Основне значення російського весільного використання сміття, солі, запобігання травня місяця для укладання шлюбу навряд чи може бути зрозумілим без ознайомлення з тим, яку роль відігравало сміття у давніх індійських обрядах та висловлюваннях, сіль – у грецьких жертвоприношеннях, травень місяць – у римських уявленнях». Водночас, на думку М. Сумцова, такі порівняння можуть мати лише обмежену, «службову» роль у дослідженні.

У своїх наукових працях М. Сумцов широко цитує наукові праці німецьких дослідників міфологічної школи – братів Грімм, А. де Губернатіс, А. Куна, Е. Мюльхауза та інших. Однак М. Сумцов використовував переважно фактичний матеріал, зібраний представниками німецької міфологічної школи. Більше того, учений застерігав від надмірного захоплення метеорологічною теорією й прагнення пояснити будь-які елементи народної культури й творчості осмисленням небесних та погодних явищ. Лише подекуди у М. Сумцова можна помітити сліди впливу міфологічної концепції, наприклад, коли він говорить про солярну або громову символіку у весільній обрядовості.

Значно більш суттєво на формування наукового світогляду М. Сумцова вплинув класичний еволюціонізм в особі його визначних представників Г. Спенсера, Е. Тайлора та Дж. Леббока. Підхід М. Сумцова до використання порівняльного методу є типово еволюціоністським за своєю сутністю: він

застосовує майже виключно аналогічне порівняння, зіставляючи, наприклад, деякі елементи традиційної весільної обрядовості українців, бедуїнів, індіанців Південної Америки, корейців, китайців тощо. У праці «Культурні переживання» М. Сумцов широко використовував метод пережитків, тобто реконструювання в обрядах залишків давніх форм культури і побуту.

У праці, яка присвячена хлібу в народній традиційній культурі М. Сумцов дає найбільш докладну характеристику свого дослідницького методу, яка також унаочнює вплив на його наукові погляди концепції еволюціонізму. Насамперед М. Сумцов зазначає, що завданням етнологів є дослідження тих елементів народної творчості та обрядовості, які на перший погляд видаються беззмисловими й незрозумілими навіть носіям традиції. Водночас, такі елементи є найбільш архаїчними, створеними сотні й навіть тисячі років тому. Така постановка питання свідчить про плідне використання Миколою Сумцовим методу пережитків, запропонованого Е. Тайлором, праці якого український учений широко використовував у своєму дослідженні. При цьому, на відміну від класиків еволюціонізму та позитивізму, М. Сумцов застерігав від намагання розташувати фольклорні явища у чіткій хронологічній послідовності, адже це, на його думку, не здійсненне завдання. Не погоджувався він і з ідеєю критиків еволюціонізму, які намагалися прив'язати певні елементи традиційної культури до конкретних етносів. М. Сумцов наполягав на тому, що звичаї та традиції багатьох народів, особливо індоєвропейських, є дуже подібними. Постулати міфологічної школи М. Сумцов також сприймав лише частково. Якщо обряди, пов'язані із хлібом, для нього мають міфологічне коріння, то пісні дослідник вважав явищем побутового характеру [14, с. 7].

Для розуміння теоретико-методологічних настанов Мииколи Сумцова важливими також є його окремі статті присвячені фольклорно-етнографічній тематиці. В одній з них дослідник доходить висновку, що попри подібність українських весільних обрядів до інших індоєвропейських, можна стверджувати про наявність безпосереднього впливу давньогрецької та римської обрядовості на українську. Підставою для цього є «подібність в усьому устрої весілля й у багатьох його дрібних подробицях, подібність, яка в деяких окремих моментах сягає тотожності». У статті, присвяченій вивченню колядок та щедрівок, М. Сумцов також говорить про засвоєння й асиміляцію у народній культурі іноземних мотивів. Дуже цікавим з методологічної точки зору є погляд М. Сумцова на вечорниці. Цей звичай дослідник вважає суто побутовим, таким, що служить виключно для розваги молоді. Елементи вільних статевих відносин, які подекуди спостерігалися під час вечорниць, М. Сумцов в душі методу пережитків вважає «залишком первісної, майже тваринної простоти статевих зносин». Однак з власних спостережень М. Сумцов робить висновок, що факти розкутого та агресивного поведіння молоді під час вечорниць можуть бути пов'язані з впливом урбаністичного та

індустріального середовища. Цікаво, що виникнення деяких елементів традиційної культури М. Сумцов схильний пояснювати особливостями народної психології, яка, у свою чергу, формується під впливом зовнішніх обставин. Так, наприклад, дослідник зазначає, що в Україні постійна боротьба проти зовнішніх ворогів, соціального гніту призвела до формування розвиненого героїчного та суспільного епосу. Водночас, для «релігійного епосу», духовних віршів, оповідань про святих та ікони, українцям не вистачало «мирного життя й душевного спокою».

Закладені О. Потебнею та М. Сумцовим традиції харківської школи дослідників фольклорно-міфологічних мотивів продовжував у своїх працях літературознавець та фольклорист Михайло Халанський, який після смерті О. Потебні у 1891 р. заступив місце завідувача кафедри російської мови та словесності Харківського університету. На відміну від М. Сумцова, погляди якого еволюціонували від ідей міфологічної школи до позицій класичного еволюціонізму, М. Халанський знайшов альтернативу розробкам учених міфологів у вигляді міграціонізму Т. Бенфея.

Досліджуючи епічні пам'ятки слов'янських народів М. Халанський неодноразово висловлювався щодо іноземного походження багатьох наявних там мотивів. Це значною мірою зближує погляди М. Халанського з так званою «школою Веселовського» в російській фольклористиці, у якій наприкінці XIX - на початку XX ст. міграціоністські ідеї щодо зовнішнього (східного або західного) впливу на твори усної народної творчості, а також проникнення у ці фольклорні пам'ятки елементів книжної словесності, набули широкого поширення. Це, відповідно, не могло не позначатися на розв'язанні фольклористичних досліджень в Україні.

Таким чином, наукова діяльність І. Срезневського, М. Костомарова, О. Потебні, М. Сумцова, М. Халанського засвідчує формування у Харківському університеті етнологічної наукової школи, теоретико-методологічна база якої сформувалася на основі поєднання здобутків німецької міфологічної школи, класичного еволюціонізму та міграційної теорії, однак відзначалася самобутністю та оригінальним осмисленням цих ідей. Харківській школі було притаманне переважно кабінетне, теоретичне опрацювання фольклорних пам'яток, з суттєвим переважанням мовознавчих та літературознавчих підходів. Тим не менше для етнологічної науки значення даної школи важко переоцінити, адже саме наполеглива праця учених Харківського університету сприяла поширенню в Україні прогресивних ідей західноєвропейської науки.

Список джерел

1. Баженова Г. Ю. Зміни у фаховій підготовці істориків у російських університетах 60-70-х рр. XIX ст. // Український історичний журнал. 2007. № 5. С. 51.
2. Максимович М. Малороссийские песни. М.: Типография Августа Семена, при Императорской Медико-Хирург. Академии, 1827. 233 с.; Його ж. Сборник украинских песен. Ч. 1. М.: Типография Феофила Гликсберга, 1849. 116 с.; Його ж. Украинские народные песни. М.: В Университетской Типографии, 1834. XI с, 180 с.
3. Костомаров М. І. Слов'янська міфологія. Вибрані праці з фольклористики та літературознавства. К.: Либідь, 1994. 384 с.
4. Костомаров Н. Две русские народности // Основа. - СПб., 1861. - № 3. С. 33-80.
5. Костомаров Н. Об отношении русской истории к географии и этнографии // Исторические монографии и исследования: в 12 т. СПб., 1867. Т. 3. С. 353-377.
6. Підгорна Л. Фольклористична діяльність Миколи Костомарова (методологічний аспект: автореф. дис... канд. філол. наук: 10.01.07; Київський національний університет імені Тараса Шевченка. К., 2006. 18 с.
7. Козачок Я. Концепція нації як духовної спільноти в художній та публіцистичній творчості Миколи Костомарова: автореф. дис... д-ра філол. наук: 10.01.01; Київський національний університет імені Тараса Шевченка. К., 2004. 40 с.
8. Костомаров М. І. Слов'янська міфологія. Вибрані праці з фольклористики та літературознавства. К.: Либідь, 1994. 384 с.
9. Підгорна Л. М. Романтична концепція у фольклористичній діяльності Миколи Костомарова // Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 6. Історичні науки. Вип. 6. К., 2008. С. 147.
10. Потебня А. А. Полное собрание трудов: Мысль и язык / Подготовка текста Ю. С. Рассказова и О. А. Сычева. Комментарии Ю. С. Рассказова. М.: Лабиринт, 1999. 300 с.
11. Пясковський І. Б. До питання цілісності міфологічної системи української народнопісенної творчості // Часопис Національної музичної академії України імені П. І. Чайковського. Науковий журнал. 2009 № 2. С. 111.
12. Потебня А. А. О некоторых символах в славянской народной поэзии. Харьков: Изд. М.В. Потебня, 1914. С. 2.
13. Див.: Сумцов Н. Ф. Из украинской старины. Х.: Типография "Печатное Дело", 1905. 162 с.
14. Сумцов Н. Ф. Символика славянских обрядов: Избранные труды. М.: Издательская фирма "Восточная литература" РАН, 1996. С. 7.

Colloquium-journal №21(73), 2020

Część 1

(Warszawa, Polska)

ISSN 2520-6990

ISSN 2520-2480

Czasopismo jest zarejestrowany i wydany w Polsce. Czasopismo publikuje artykuły ze wszystkich dziedzin naukowych. Magazyn jest wydawany w języku angielskim, polskim i rosyjskim.

Częstotliwość: co tydzień

Wszystkie artykuły są recenzowane.

Bezpłatny dostęp do elektronicznej wersji magazynu.

Przesyłając artykuł do redakcji, autor potwierdza jego wyjątkowość i jest w pełni odpowiedzialny za wszelkie konsekwencje naruszenia praw autorskich.

Opinia redakcyjna może nie pokrywać się z opinią autorów materiałów.

Przed ponownym wydrukowaniem wymagany jest link do czasopisma.

Materiały są publikowane w oryginalnym wydaniu.

Czasopismo jest publikowane i indeksowane na portalu eLIBRARY.RU,

Umowa z RSCI nr 118-03 / 2017 z dnia 14.03.2017.

Redaktor naczelny - **Paweł Nowak, Ewa Kowalczyk**

«Colloquium-journal»

Wydrukowano w «Chocimska 24, 00-001 Warszawa, Poland»

Format 60 × 90/8. Nakład 500 egzemplarzy.

E-mail: info@colloquium-journal.org

<http://www.colloquium-journal.org/>